

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte mandag den 13. mai 1963 kl. 10

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede: Bondevik, Braadland, Kjøs, Langhelle, Langlo, Finn Moe, Nordahl, Erling Petersen, Jakob Pettersen, Reinsnes, Røiseland, Ingvaldsen, Hambro (for Bergesen), Sandberg (for Borten), Dahl, Hareide, Hegna, Hønsvald, John Lyng og Treholt.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: utenriksminister Lange og forsvarsminister Harlem.

Dessuten ble følgende embetsmenn fra Utenriksdepartementet gitt adgang til møtet: ekspedisjonssjef Georg Kristiansen, byråsjef Rolf Busch og konsulent Kjeld Vibe.

Formannen: Som det sto i innkallelsen, er møtet sammenkalt for at man kunne få en redegjørelse for *Ottawa-møtets dagsorden osv.* Der er bare inntrådt den forandring at siden innkallelsen ble sendt ut, er utenriksministeren kommet tilbake, og da har forsvarsministeren funnet det riktigst at det er utenriksministeren som redegjør for denne dagsorden. Jeg gir ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Dagsordenen for dette regulære vårmøtet i NATO's Råd med ministerdeltakelse følger det vanlige skjema. Første punkt er en diskusjon om den internasjonale situasjon, og til grunn for den diskusjonen ligger da en serie rapporter fra ekspertgrupper om forskjellige geografiske områder, og først og fremst en rapport fra en ekspertgruppe om tendensene i sovjetisk politikk. Det er ikke ventet at det vil knytte seg noen særlige problemer til den diskusjonen. Den vil følge det vanlige mønstret, som en utveksling av meninger om situasjonen i Europa – altså Øst– Vest– konflikten –, situasjonen i Det Nære Østen, situasjonen i Det Fjerne Østen, Latin–Amerika og Afrika.

Punkt 2 på dagsordenen er Generalsekretærens årlige rapport med hans vurdering av organisasjonens utvikling i det forløpne år. Der vil det heller ikke være noe – så vidt man kan se – av særlig kontroversiell art i den første delen av det han kaller sin alminnelige oversiktsrapport.

Det som er av interesse og som kommer til å påkalle oppmerksomhet fra hele verdenspressen, er den annen del, som heter "Spesiell rapport om NATO's forsvarspolitikk", for der kommer diskusjonen om det forslag som fra amerikansk og britisk side ble skissert på Nassau-møtet i desember, om et nytt arrangement for kjernefysiske styrker i NATO. Jeg har jo tidligere redegjort her i komiteen for dette problemkomplekset, og jeg vil bare føre den redegjørelsen à jour.

Det er nå klarere enn da jeg sist var her – 13. mars – at det som kommer opp på Ottawa-møtet og hvor det kan bli tale om noe vedtak fra møtets side, det er utelukkende det som er blitt kalt – temmelig misvisende – opprettelsen av en interalliert kjernefysisk slagstyrke under SACEUR's kommando, altså underordnet

den Øverstkommanderende for Europa. Derimot kommer ikke på Ottawa-møtet spørsmålet om noen avgjørelse til å foreligge hvor det gjelder den såkalte multilaterale, felles finansierte og felles kontrollerte kjernefysiske styrken. Der er diskusjonene bare i det helt forberedende stadiet, og det er helt på det rene at det ikke kommer opp, annet enn muligens som en orientering om hvor diskusjonen står, på møtet i Ottawa.

På møtet i Nassau ble britene og amerikanerne enige om å foreslå at der skulle stilles til rådighet for Øverstkommanderende i Europa en del avskrekkingsstyrker som inntil i dag har stått under rent nasjonal kommando og kontroll, altså ikke har vært avgitt til NATO. Og de styrkene som det er spørsmål om, er for det første den britiske V-bomber-styrke, den flybårne atomstyrke som inntil i dag har vært rent britisk kontrollert og disponert. Den foreslår britene skal avgis til NATO og stilles under SACEUR's kommando. I den anledning, og i anledning av at visse andre hittil nasjonale styrker på samme måten avgis, skal der opprettes en underkommando under SACEUR for dette spesielle formål, men kontrollen blir liggende hos Øverstkommanderende for Europa.

Ved siden av den britiske V-bomber-styrken, har amerikanerne sagt at de vil stille under dette nye kommandoarrangement de tre Polaris-ubåter som opererer i Middelhavet og som er blitt sendt dit for å erstatte de enheter av landbaserte mellomdistanseraketter som tidligere fantes i Italia og i Tyrkia, men som nå er trukket tilbake.

Så var det tanken i Nassau – og det ble også fulgt opp med en henstilling til Frankrike – at den franske "force de frappe", altså den franske kjernefysiske slagstyrke på lignende måte, skulle avgis til NATO og stilles under denne kommando. Det har general de Gaulle avslått, så det kommer ikke lenger på tale. Derimot har franskmennene stillet i utsikt, uten at det så vidt jeg kjenner til foreligger noen definitiv avgjørelse, at 2 avdelinger av jagerbombere som i dag opererer i Tyskland, og som er opplært og utstyrt for levering av amerikansk-kontrollerte atombomber, også på samme måten skal avgis og stilles under SACEUR's direkte kommando, men uten forandring i dette at de kjernefysiske krigshodene – bombene – bare kan avgis etter en beslutning av De forente staters president.

Endelig er det spørsmål om noen tilsvarende, men noe mindre enheter i det belgiske og i det nederlandske forsvar som også utgjør en del av de støtte-flystyrker som finnes for NATO-styrkene på Sentralavsnittet, altså i Vest-Tyskland. Men jeg understreker at også disse belgiske og nederlandske avdelingene, på samme måte som de franske, er utstyrt med kjernefysiske krigshoder som er under amerikansk kontroll og som bare kan frigis til bruk etter en beslutning av De forente staters president.

Det er altså for det første ikke spørsmål om noen nye styrker, men det er spørsmål om å stille under en enhetlig kommando styrker som allerede fins der. Det er ikke spørsmål om noen forandring med hensyn til den politiske og den fysiske kontroll av de kjernefysiske krigshoder som i dag eksisterer, bortsett fra det at de rent nasjonale britiske, visse rent amerikanske samt visse begrensede franske og

muligens også andre styrker oppsatt med amerikansk kontrollerte atomvåpen blir stillet under en enhetlig kontroll, som en del av SACEUR's kommandoapparat. For så vidt er uttrykket "en interalliert styrke" misvisende, fordi det skaper forestillingen om at her skapes noe nytt rent fysisk, og det er ikke tilfelle, det er bare et ny-arrangement av allerede eksisterende militære våpensystemer.

Vi har derfor under diskusjonene av hvordan dette skulle presenteres, vært enige med dem i Det Faste Råd- og det har i første rekke vært franskmennene – som har sagt, at la oss ikke i et kommuniqué fra Ottawa-møtet fremstille det som om vi skaper noe nytt, som om vi lager noe annet enn det som faktisk blir laget. Og i et utkast som sekretariatet etter konsultasjoner med de direkte interesserte delegasjonene har utarbeidet nå, et for-utkast til formulering av kommuniqué, forekommer da heller ikke dette uttrykket "interalliert styrke". Der blir det ganske enkelt redegjort for at man godkjenner visse skritt som er tatt for å organisere de kjernefysiske styrker som allerede er tildelt eller vil bli tildelt SACEUR, og at disse skritt innebærer: 1) Tildeling av De Forente Kongerikers V-bomber-styrke og De forente staters Polarisundervannsbåter i Middelhavet til SACEUR, 2) opprettelse ved SACEUR av en stilling som "deputy" – altså en underordnet som er ansvarlig overfor SACEUR – for kjernefysiske spørsmål, og 3) ordninger for å sikre en bredere deltakelse av offiserer fra NATO's medlemsland i den kjernefysiske aktivitet i SHAPE, og også i koordineringen av målutvelgelsen i Omaha, hovedkvarteret for den amerikanske Strategic Air Command, og endelig mer fullstendig informasjon til medlemslandenes nasjonale myndigheter, både på det politiske og på det militære område. Deri ligger at alle medlemslandene gjennom den atomkomite som ble besluttet opprettet i Athen for et år siden og hvor alle medlemslandene er med; denne atomkomite som består av de faste representanter – det er bare Det Faste Råd som møter i egenskap av atomkomite – skal få mer fullstendig opplysning om de til rådighet værende kjernefysiske maktmidler, og også forme ut gjennom diskusjon de politiske retningslinjer for bruken av disse styrker.

Det er det man kommer til å stå overfor i Ottawa. Vi har drøftet det i Regjeringen, og er der enige om at der er ikke noen grunn for Norge til å motsette seg at et sånt vedtak blir gjort om å godkjenne denne overføringen og å godkjenne dette kommandoarrangementet. Men vi har lagt vesentlig vekt på at presentasjonen skulle være så nøktern og så sannferdig som mulig, at det ikke blir forsøkt å blåse det opp til noe mer, og først og fremst at det ikke blir presentert i en slik form at det prejudiserer et videre skritt i retning av den såkalte multilaterale, fellesfinansierte kjernefysiske styrken, som ennå er helt på det uvisse ikke bare fordi diskusjonene er kommet meget kort, men fordi det melder seg på flere og flere hold motforestillinger mot at det i det hele tatt er mulig å løse kontrollproblemene for en slik fellesfinansiert og felleseid styrke, løse dem på en måte som gjør at denne styrken blir troverdig – løse kommando- og kontrollproblemene slik at det i det hele tatt blir trolig at den kan være effektiv i en gitt kritisk situasjon. Så det er da en diskusjon som kommer til å pågå videre i NATO's faste organer, både i de militære organer og i Det Faste Råd, men det foreligger ikke til vedtak i noen form på møtet i Ottawa.

Jeg tror dette er hva jeg – så kort jeg har kunnet gjøre det – kan gi av redegjørelse for det som blir hovedpunktet. Men jeg tror kanskje at forsvarsministeren gjerne vil supplere litt, det er jo han som kommer til å lede den norske delegasjon ved Ottawa-møtet, fordi det i tid faller sammen med Arbeiderpartiets landsmøte her hjemme, hvor jeg må være til stede.

Formannen: Jeg skal takke utenriksministeren for redegjørelsen, og gir da ordet til forsvarsministeren.

Statsråd Harlem: Jeg har ikke noe å føye til utenriksministerens redegjørelse angående dette punktet på saklisten for Ottawa-møtet.

Når det gjelder saklisten for øvrig, er det én eneste sak som muligens kan komme opp. Det er nevnt fra fransk side at de overveier å reise spørsmålet om behandlingsmåten når det gjelder en mulig integrert og infrastrukturfinansiert luftforsvarsordning for det europeiske kontinent – en sak som det har vært arbeidet med gjennom et par – tre år, hvor det er betydelig tvil når det gjelder den tekniske utforming av et slikt luftforsvarssystem, og hvor det nok under denne tvil på det tekniske område lett lar seg skimte visse produksjonstekniske interesser som de forskjellige land har. Det er det eneste som det er antydning vil komme opp av andre viktige saker, og så lenge dette da ikke er utformet, er det jo ikke godt å ta noe forhåndsstandpunkt til det. Det franskmennene har antydning, er at de mener å ha en idé som kan lette behandlingsmåten, og hvis det er tilfellet, vil vi jo i høy grad være interessert i en sann idé.

Formannen: Jeg takker også forsvarsministeren for redegjørelsen. Er der noen som forlanger ordet?

Langhelle: Det har vært en rekke rykter i avisene om Frankrikes holdning til den såkalte multinasjonale styrken, som altså nå kommer opp på møtet i Ottawa – og det både om fransk deltakelse i en sann styrke, men også om Frankrikes holdning til denne styrken i det hele tatt, altså rent prinsipielt. Jeg vet ikke om utenriksministeren vet noe mer enn vi alminnelige avislesere vet?

Utenriksminister Lange: Jeg vet ikke mer enn det jeg sa, at det nå ser ut til, før Ottawa, å komme til å foreligge en beslutning fra den franske regjering om å avgi til SACEUR – altså til Felleskommandoen for Europa – under dette nye kommandoarrangement med en "deputy" for kjernefysiske spørsmål, de to flystyrker som er en del av de franske styrker i Vest-Tyskland, altså en del av det franske bidrag til NATO-styrkene på Sentralavsnittet, – avgi dem, så de operasjonsmessig står under denne kontrollen, men uten at det innebærer noen endring i det faktiske forhold at de kjernefysiske krigshodene er amerikansk-eide, er amerikansk-kontrollerte i fred, og bare kan frigis til bruk ved en beslutning av De forente staters president. Franskmennene har lenge strittet imot dette, fordi det går imot deres

prestisjeforestillinger osv., men indikasjonene er nå at de på dette punkt vil gå med – på dette begrensede område.

Langhelle: Får jeg bare føye til et lite spørsmål der: Dette har altså ingenting å bety for den fremtidige funksjon som den franske "force de frappe" skal ha?

Utenriksminister Lange: Nei, dette berører ikke "force de frappe" i det hele tatt; den er helt uavhengig. Dette er amerikansk–produsert, amerikansk–eid og amerikansk–kontrollert. "Force de frappe" er fransk–produsert, fransk–eid og fransk–kontrollert, og den berøres overhodet ikke. De har bestemt avvist å stille den under felles kommando. Men den eksisterer jo praktisk talt ikke ennå, den er en uhyre beskjeden styrke både med hensyn til krigshoder og med hensyn til avleveringsmuligheter. Det er ennå ikke konstruert noen fransk rakett som kan avlevere disse tingene. Den er ennå basert på avlevering med fly, og den er som sagt ennå meget beskjeden i omfang. Det er først i 1968 – 69 at man regner med at den vil ha noen større faktisk betydning, og at det også kan være muligheter for en ny utvikling hvor det gjelder avleveringsmulighet.

Røiseland: Eg må tilstå at eg enno ikkje er klår over den politiske kontroll over bruken av kjernefysiske våpen etter den ordninga som utanriksministeren har skissert. Når det gjeld amerikanske våpen som er stasjonerte i Vest-Tyskland, Belgia, Holland og Luxembourg, er jo situasjonen klår og grei: Kjernefysiske våpen her kan ikkje brukast utan etter godkjenning av den amerikanske president. Men så har vi dei amerikanske Polaris–rakettane som er plasserte på ubåtar i Middelhavs–området, og vi har dei britiske V–bombar–styrkane, som skal stå under SACEUR's kommando. Så vidt eg forsto, skal også her politikarane trekkje opp retningslinjer for bruken. Men til sjuande og sist vil vel desse kunne brukast utan godkjenning av den amerikanske president og utan godkjenning av den britiske regjering?

Formannen: Jeg får kanskje føye til: Dette betyr vel ikke at Storbritannia f.eks. gir fra seg den nasjonale disposisjonsrett over sin egen atomstyrke i krigstilfelle?

Utenriksminister Lange: Storbritannia, på samme måten som De forente stater, på samme måten som Frankrike for disse begrensede flystyrkenes vedkommende i Tyskland – som Belgia, eventuelt Holland – stiller vedkommende styrker til rådighet for Øverstkommanderende for Europa. De kan bare tas i bruk i prinsippet etter vedtak i NATO's Råd. Men for det tilfelle at situasjonen ved et krigsutbrudd er slik at NATO's Råd ikke tilstrekkelig raskt kan komme sammen og treffe avgjørelsen, er der allerede i Athen utarbeidet generelle retningslinjer for bruk av kjernefysiske våpen i NATO–forsvaret. Etter amerikansk lovgivning er det helt på det rene at de kjernefysiske våpen ikke kan brukes – hverken etter en beslutning i NATO's Råd eller i samsvar med fastlagte retningslinjer – uten at den amerikanske president, som har den endelige myndighet, har gitt sitt samtykke. En beslutning i

NATO's Råd er ikke tenkelig uten amerikansk samtykke, fordi en beslutning i NATO's Råd må være enstemmig. De britiske styrker er avgitt til bruk for NATO og skal altså da anvendes etter felles beslutning i NATO's Råd. Men britene har tatt ett forbehold. De har sagt at hvis der oppstår situasjoner hvor "supreme national interests" gjør det nødvendig, kan de trekke disse styrkene ut igjen og anvende dem etter rent nasjonal beslutning.

Ingvaldsen: Dette er jo et nokså både interessant og viktig punkt. Så vidt jeg forstår, blir altså forholdet det at mens SACEUR hittil bare har hatt direkte konvensjonelle styrker under sin kommando og ikke har kunnet bruke atomvåpen uten at den amerikanske president har gitt spesiell tillatelse, vil SACEUR nå få til disposisjon en del atomvåpen som under visse omstendigheter kan benyttes etter generelle retningslinjer og uten at de øvrige amerikanske atomstyrker dermed blir involvert i operasjonen.

Utenriksminister Lange: I teorien, ja.

Ingvaldsen: Vel, det er vel tross alt dette som er forskjellen, og det er denne teorien som er det fundamentale i hele tenkningen, så vidt jeg forstår. Når både Nederland, Belgia, og Frankrike avgir sine flystyrker som er utstyrt med amerikanske krigshoder, vil jo ikke det si annet enn at SACEUR ikke kan operere med disse uavhengig av USA. Så vidt jeg skjønner blir da tanken som ligger bak, at SACEUR, som jo er den europeiske NATO-kommando, kan operere med atomvåpen under visse situasjoner uten at dermed det amerikanske atomvåpen kommer inn i bildet.

Utenriksminister Lange: SACEUR har i dag og inntil dette nye arrangementet eventuelt trer i kraft, til sin rådighet de såkalte taktiske atomvåpen, som det nå blir mer og mer alminnelig å kalle "battlefield atomic weapons" som er innordnet i amerikanske, britiske og tyske styrker i Sentralavsnittet, men som er utstyrt med krigshoder som i fredstid er under amerikansk kontroll og bare kan frigis ved en beslutning av den amerikanske president på forslag av SACEUR, og SACEUR handler i enhver situasjon etter generelle instruks fra NATO's Råd og etter mer spesiell instruks fra det lille øverste militære utvalget innenfor NATO, som består av representanter for De forente stater, Storbritannia og Frankrike – den såkalte Standing Group. SACEUR har hittil hatt de mellomdistanseraketene som har vært montert i Italia og Tyrkia. Nå er disse raketene demontert og erstattet med tre amerikanske atomubåter, utstyrt med Polaris-raketter som opererer i Middelhavet. De har hittil stått under direkte amerikansk kommando. Den forandring som skjer er at de blir stilt under SACEUR's kommando og at den daglige kontroll med dem blir utøvet av denne nestkommanderende for kjernefysiske styrker.

De britiske V-bomberstyrkene er i dag under ren britisk kontroll. De blir avgitt, og går altså inn i de styrker som SACEUR kan disponere over og som han da

kan planlegge disponeringen av for forskjellige eventualiteter. Der er altså den endelige kontroll med bruken av de kjernefysiske krigshodene en britisk kontroll, selv om den ikke er så solid forankret som nasjonal kontroll som den amerikanske er det i amerikansk atomlovgivning. Så i virkeligheten er det som skjer at den nasjonale bruk av kjernefysiske styrker delvis begrenses for Amerikas vedkommende og sterkt begrenses for britisk vedkommende, dog med det forbehold at de kan trekke den ut når "supreme national interests are at stake." Jeg vet ikke hvordan jeg skal oversette "supreme" her, men det er et meget sterkt ord ...

Langhelle: Vitale?

Utenriksminister Lange: Gjerne det – når vitale nasjonale interesser står på spill.

Formannen: Før jeg gir ordet til neste taler, vil jeg gjerne få stille et tilleggsspørsmål selv: En del av denne styrken utgjøres jo av Polaris-ubåtene, som altså er amerikanske og med amerikanske atomvåpen om bord. Er det tenkelig at ordningen vil være den at den øverstkommanderende her, SACEUR, kan sette inn disse båtene som del av styrken på egen hånd? Det er det første. Det annet er: Hvis det forelegges Rådet, er det da tenkelig at den amerikanske representant kan gå med på at disse Polaris-ubåter bruker atomvåpen uten tillatelse fra den amerikanske president eller fra den amerikanske kongress?

Utenriksminister Lange: Kongressen kommer ikke inn i bildet her. Etter den amerikanske lovgivning og dens fordeling av ansvaret mellom kongress og president, er det presidenten som utøvende makt som har kontrollen over bruken av atomvåpen. Det forandres ved dette nye kommandoarrangement ikke noe i det forhold at etter amerikansk lov må det foreligge en beslutning fra den amerikanske president for *enhver bruk* av amerikanske kjernefysiske våpen. Det som forandres er at disse tre ubåtene utstyrt med Polaris-raketter nå blir en del av de styrker som SACEUR skal planlegge bruken av i fred og som han skal foreslå for den amerikanske president anvendelsen av i en krigssituasjon. Det blir SACEUR og ikke den amerikanske Joint Chief of Staffs som foreslår bruken av dem i en krigssituasjon.

Ingvaldsen: De atomstyrkene som utenriksministeren snakket om i sitt første innlegg er jo bare avskrekkingsstyrker. De taktiske atomstyrker, battlefield forces, kommer ikke inn under dette, de er gjenstand for en spesiell ordning, og så vidt jeg forstår står de fremdeles direkte under amerikansk kontroll. Resultatet av det er etter all sannsynlighet at disse taktiske atomstyrkene ikke kan bli tatt i bruk ved et konvensjonelt angrep som en styrkelse av det konvensjonelle forsvar uten videre. Dette er etter min mening nokså sentralt, så det ville være greit å få det bekreftet eller avkreftet.

Utenriksminister Lange: Disse battlefield tactical weapons kan tas i bruk etter beslutning av den amerikanske president om å frigi dem til taktisk bruk under SACEUR's overkommando, for de hører til styrker som står under SACEUR's kommando. Men det er ganske interessant å legge merke til at tendensen nå i NATO's tenkning går i retning av å redusere betydningen og innskrenke bruken av disse taktiske battlefield atomvåpen, fordi man regner med den overveiende sannsynlighet av at brukes først et atomvåpen, selv om det brukes aldri så taktisk, så kan det bli det første trinn på en stige som ender med den store kjernefysiske katastrofe. Derfor er det – det fremgår av en artikkel av Times' militære medarbeider i forrige uke – skjedd den endring i treningsprogrammet for de styrker som står under SACEUR's kommando i Vest-Tyskland at mens de før stadig ble trent i samvirket mellom konvensjonelle våpen og taktiske atomvåpen, så blir de nå trent i operasjoner hvor det utelukkende brukes konvensjonelle våpen. Hovedtyngden legges på den slags trening og ikke lenger på treningen for en krig hvor taktiske atomvåpen kommer inn i bildet. Jeg ser det som et uttrykk for at på amerikansk hold først og fremst – det er General Lemnitzer, den nye SACEUR, som har gitt disse direktivene for treningsprogrammene – på amerikansk hold blir man mer og mer skeptisk overfor anvendeligheten av de såkalte tactical battlefield weapons.

Røiseland: Så vidt eg forstod – og eg vil gjerne ha det stadfest – kan ein altså grovt og populært seie at den politiske stillinga for den amerikanske presidenten og den britiske regjeringa er den same som før når det gjeld kontrollen, men skilnaden blir at i staden for at dei nasjonale militære organ har gjort ferdig planlegginga for ein eventuell bruk, så blir det no NATO's organ som skal gjere det. Er det så?

Utenriksminister Lange: Ja.

Røiseland: Må eg då spørje om vi blir representerte i dette organet som skal trekke opp dei politiske retningslinene for bruken?

Utenriksminister Lange: Ja, retningslinjene for bruken av de styrkene som på denne måten stilles under en nestkommanderende under SACEUR trekkes opp av NATO's atomkomite, som er Det faste råd hvor alle medlemsland sitter.

Formannen: Man kan vel av dette trekke den konklusjon at det politiske kontrollproblem kommer man ikke utenom, man er i alle tilfelle avhengig av den amerikanske president.

Utenriksminister Lange: Ja, det skjer ikke, i og med det som det her er lagt opp til på Ottawa-møtet, noen endring i amerikansk lovgivningsbestemmelser om at amerikanskproduserte atomvåpen ikke kan brukes uten etter beslutning av De forente staters president.

Ingvaldsen: Jeg vil spørre litt om disse taktiske atomvåpen. Vil de bli trukket tilbake eller vil de bare bli holdt i reserve? Når jeg spør, er det fordi Regjeringen har antydning at de vil konvertere, som det heter, dette Honest-John – batteriet i Nord-Norge i feltartilleri.

Utenriksminister Lange: Nei, det foreligger ingen beslutning om å trekke tilbake de taktiske atomvåpen som i dag finnes i Europa i Sentralavsnittet. Men der er lagt opp treningsprogrammer hvor de konvensjonelle styrkene blir trent i konvensjonell krigføring. Jeg går ut fra at de fremdeles også blir trent i bruken av disse taktiske atomvåpen, men de øvelsene blir da så vidt jeg kan forstå holdt separat.

Ingvaldsen: Det vil si at Nike-batteriene i Europa fremdeles i krigstilfelle vil kunne bli brukt med atomspiss?

Utenriksminister Lange: Ja.

Formannen: Er det andre som forlanger ordet eller har noe å spørre om?

Ingvaldsen: Det er et spørsmål av litt annen art. Jeg er litt engstelig for at Norge etter hvert blir skjøvet ut som en – hva skal jeg si? – ikke helt fullverdig NATO-makt, at vi når det gjelder det planlagte forsvar kanskje kommer i en mer sekundær stilling. Det er ikke akkurat det vi har hørt her i dag som foranlediger det, men det gjelder blant annet stillingen til en eventuell multilateral styrke som vel kan utvikles etter dette, eller at denne NATO-atomstyrken kan gå over i det. Og det forekommer meg at det samme resonnementet som de Gaulle har gjort likeoverfor Amerika – at amerikanerne vil kvie seg for å sette i gang en atomkrig til fordel for et europeisk land – det samme resonnement kan også benyttes om en multilateral europeisk atomstyrke overfor Norge, hvis Norge ikke er med. Dette spørsmålet er for meg temmelig fundamentalt, for man risikerer jo da at atomvåpnet mister sin avskrekkende virkning når det gjelder Norge – er det ikke det uttrykket som brukes? Dette er vi etter min mening forpliktet til å resonnerer igjennom, for hvis vi nå ved å følge en bestemt linje fremover trinn for trinn etter hvert kommer i den situasjon, så er jo vår stilling særdeles bekymringsfull.

Statsråd Harlem: Dette reiser jo ganske vidtgående og store problemer som ikke bare knytter seg til Norge, men som knytter seg til hele problemet med mulige begrensede konvensjonelle fremstøt og hvordan man møter slike begrensede konvensjonelle fremstøt. Det tror jeg ikke bare berører Norge, det berører hele NATO-alliansen. Resonnementet her har vært at dette må man møte med konvensjonelle midler. Man må søke å unngå å komme i den situasjon at det fra Vestens side blir startet en atomkrig. Det må være i helt desperate situasjoner at man går til noe slikt. Om man da kan tenke seg en utvikling hvor det vil se desperat ut fra norsk side, men ikke fra NATO-alliansens side, tilsvarende fra et annet

medlemslands side vil se desperat ut, men hvor alliansen som helhet ikke vurderer situasjonen så alvorlig – jeg synes det er et veldig vanskelig resonnement å gå inn i. Opp mot dette er det vel rimelig at vi setter det resonnement som jeg tror vi kan bygge helt ut på, at USA's interesse når det gjelder å forsvare det NATO-område som de er traktatmessig forpliktet til å delta i forsvaret av, den vil vise seg å være tilstrekkelig. Det vil ikke her være noen tenkelig mulighet at USA vil så å si akseptere en situasjon hvor det skjer et begrenset fremstøt – noe av NATO's område er besatt og det pågår en konvensjonell krig – uten at *det* blir satt inn i denne krigen som er nødvendig for å drive angriperen tilbake.

Utenriksminister Lange: Jeg kan kanskje få lov å føye til at forsvarsministeren og jeg jo var inne på disse problemene under vårt besøk i Washington, og det inntrykk jeg reiste tilbake med er at hvis vi bare greier ved et eventuelt isolert fremstøt mot Norge raskt å etablere en virkelig kampsituasjon, så vil De forente stater leve opp til sine forpliktelser og sette inn det som er nødvendig for å drive et slikt lokalt fremstøt tilbake. Om det nødvendigvis blir med kjernefysiske våpen er et helt annet spørsmål. Jeg tror de vil tenke seg mange ganger om før de griper til det, nettopp ut fra den vurdering at har man først sluppet den form for krig i gang, er det uhyre vanskelig å vite hvor man havner til slutt. Men at man vil få støtte militært og så effektiv som den er mulig å sette inn, det føler jeg meg overbevist om.

Hegna: Jeg tror ikke det i og for seg er uberettiget å stille det spørsmål som hr. Ingvaldsen har stilt, Men jeg tror at det er meget vanskelig å kunne besvare spørsmålet på annen måte enn i høyst generelle vendinger, og da vesentlig slik som det er blitt gjort her av forsvarsministeren og utenriksministeren. Men spørsmålet kommer til å ligge der og må tas opp på et senere tidspunkt. Jeg tror imidlertid at man kunne ta det opp mer hensiktsmessig på et senere tidspunkt når man har større klarhet over konkrete elementer i det som nå legges til rette av utenrikspolitikk og forsvarspolitikk, enn man har på det nåværende tidspunkt. Man må vel kanskje si at den meningsutveksling som fant sted her tidligere i møtet, viser at egentlig klarhet er det ikke så svært meget av når det gjelder akkurat de problemer som man her har å gjøre med. Jeg er slett ikke sikker på om det er den samme forståelse av det som er tilrettelagt med sikte på Ottawa-konferansen hos, la oss si, utenriksministeren og militærkomiteens formann. De ser det på helt forskjellig måte. Jeg tror ikke man får noen klarhet i det eller kommer noe særlig lenger med det før man har hatt Ottawa-møtet og også har fått se utslag av de forskjellige nye ting som foregår i utenrikspolitikken. Men når jeg sier dette, og for så vidt sier at jeg ikke synes dette møte egentlig er egnet til å drøfte videre det spørsmål som hr. Ingvaldsen tok opp, mener jeg på den annen side at spørsmålet i og for seg er helt berettiget og at det absolutt bør tas opp på et senere tidspunkt

Formannen: Jeg vil bare si at det er jo klart at det problem som hr. Ingvaldsen reiste – får man amerikansk støtte? – eksisterer, og det er kanskje blitt

aktualisert i den senere tid. Det er det som ligger bak det som man kanskje kunne kalle en viss tillitskrise i NATO og som igjen forklarer dette arbeidet for å sikre seg atomvåpen. Det er jo årsaken til de Gaulles holdning, at han ikke stoler på noen. Det er derfor han vil ha sin egen "Force de frappe". Men at dette problem påvirkes noe av det spørsmål om man har atomstyrker selv eller ikke, det tror jeg ikke, og i særdeleshet ikke ut fra amerikansk tankegang. Amerikanerne selv er jo imot spredning av atomvåpen, og de kan ikke råde f.eks. Vest-Tyskland fra å ha sine egne atomvåpen, og samtidig si: Ja, men da er dere en mindreverdige alliert. – Det ville jo ikke være noen logisk holdning. Og dertil kommer at amerikanerne ser på alle europeiske atomstyrker som meget lite effektive. De er klar over at skal det være atomkrig, må de amerikanske styrker settes inn. Så jeg tror ikke det spørsmål, hvordan man stiller seg til atomvåpen og atomstyrker, har noen som helst innflytelse på dette problemet, og derfor heller ikke i vårt tilfelle.

Ingvaldsen: Jeg er enig i at det vil være ønskelig å utsette behandlingen av dette spørsmål. Når jeg har tatt det opp i dag, er det fordi jeg mener at det er så viktig at jeg for min del i all fall gjerne vil få lov til å gjøre det klart at under denne Ottawa-konferansen bør det ikke foretas noe og ikke gis noen uttalelse fra Norges side som kan påvirke tendensen i den retning at vi blir en – for å bruke uttrykket – en makt av annenrangs interesse her. Og når det gjelder det som utenriksministeren sa, at vi vil få hjelp hvis vi greier å etablere en virkelig kampsituasjon, så finner jeg det nødvendig å påpeke at etter min mening er det særdeles tvilsomt at det er mulig for oss i det østlige Finnmarken. Det vil jeg gjerne ha sagt.

Langhelle: Jeg vet ikke om dette skyldes en misforståelse fra hr. Ingvaldsens side, men spørsmålet om en multilateral styrke foreligger overhodet ikke i Ottawa, det sa jo utenriksministeren meget klart fra om. Den multinasjonale styrke som nå diskuteres gjelder spørsmålet om de eksisterende nasjonale elementer skal føyes sammen til et hele. – Jeg antar dette må være riktig oppfattet.

Ingvaldsen: Jeg er klar over det. Men vi har også sett tidligere at det har dukket opp spørsmål under en konferanse, og det skrives jo så å si hver dag i avisene om denne multilaterale og multinasjonale styrken, så etter min mening er det ikke riktig klart hva det blir til her i Europa. Og i det tilfelle er det jeg har ønsket å si det jeg har sagt.

Statsråd Harlem: Det er naturligvis veldig vanskelig i dag å ha noen fornemmelse av hva det vil være naturlig at det blir sagt fra norsk side under en generell debatt om disse problemene i Ottawa. Men med utgangspunkt i hr. Ingvaldsens bemerkninger vil jeg gjerne gi uttrykk for at hvis situasjonen ligger slik an under den debatten, så ser i all fall jeg det som naturlig at vi fra norsk side gir uttrykk for visse synspunkter på den generelle linje som følges i NATO. At vi gir uttrykk for at etter vår vurdering har NATO-alliansen i dag tilstrekkelige kjernefysiske styrker, det er ikke noen militær nødvendighet å øke dem. Vi har for

lite konvensjonelle styrker, der foreligger en risiko for lokale fremstøt på mange områder av NATO's territorium hvis man ikke passer på de konvensjonelle styrker. At dette er noe vi for vårt vedkommende har tatt konsekvensen av i vår egen forsvarsplanlegging.

Jeg synes også det er naturlig at vi i tilfelle gir uttrykk for at vi bygger på full tillit til USA og føler oss helt berettiget til å gjøre det, at det etter vårt syn er en betryggende linje for hele alliansen, at vi ikke finner noen grunn til å understøtte eller ta del i eller alliere oss med de tendenser som finnes i Europa i retning av at man ikke kan stole på alliansen og må forsøke å bygge opp sine egne atomvåpen, og at dette er en utvikling som vi ser på med uro, og at vi deler den amerikanske uro for denne utvikling.

Jeg vet ikke om dette blir naturlig, men dette er synspunkter som jeg – hvis debatten går i en sånn retning – synes det må være rimelig det blir gitt uttrykk for fra norsk side. Jeg vil gjerne ha nevnt dette. Jeg vet ikke om hr. Ingvaldsens uttalelser skulle oppfattes i retning av at vi ikke bør gi uttrykk for noe sånt, jeg mener dette bør komme fram.

Ingvaldsen: Jeg mener det er riktig at det fra norsk side fremholdes at vi er mot en multilateral eller multinasjonal styrke, men vi er ikke mot den ordningen med SACEUR og NATO som vi har hørt om her i dag. Hvis derimot utviklingen allikevel og på tross av at det er uønsket fra oss, fører til en sånn multilateral eller – nasjonal styrke i en eller annen form, mener jeg det er uriktig fra norsk side i dag å si at vi da ikke vil ha noe med den å gjøre, verken økonomisk eller besetningen, eller å tillate den å komme i nærheten av oss. Det vil jeg også gjerne ha sagt.

Hegna: Når det gjelder holdningen fra Norges side på Ottawa-konferansen i forbindelse med de problemer som etter hva det nå opplyses foreligger, og da spørsmålet om opprettelse av en multilateral atomstyrke innenfor NATO, tror jeg det rette vil være at forsvarsministeren – jeg tror ikke han var til stede i det møtet den 13. mars hvor utenriksministeren redegjorde for dette – leser den redegjørelsen som da ble gitt av utenriksministeren og holder seg til den. Så vidt jeg forsto i møtet den gang var det gjennomgående tilslutning i utenrikskomiteen til de synspunkter han ga uttrykk for.

Statsråd Harlem: Jeg kjenner den redegjørelsen.

Utenriksminister Lange: Det var jo med bakgrunn i den diskusjon vi hadde her i utenrikskomiteen den 13. mars, at forsvarsministeren og jeg under våre samtaler i Washington senere i mars måned – en snau uke etterpå – gjorde gjeldende nettopp det som vi konstaterte var en samstemmig oppfatning her i Norge, at det ikke var noe militært behov for en ny multilateral styrke og at vi hadde alvorlige motforestillinger mot en slik styrke av politiske grunner, både fordi det ville bli en konkurrent til den nødvendige innsats på det konvensjonelle forsvars område og på grunn av dens eventuelle og mulige, til og med sannsynlige, virkninger på hele det

internasjonale politiske bilde med tanke på den sovjetiske reaksjon på et slikt skritt fra NATO's side.

Formannen: Flere har ikke forlangt ordet, og vi kan vel da ta redegjørelsen til etterretning.

Møtet hevet kl. 11.05.
